

Vastaus Koivulalle (Kirsti Lagerspetz)

Risto Koivula on vastannut Frans de Waalin kirjaa *Hyväluontoinen* koskevaan arviointiin *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerossa 2/1999. Koska Koivula on ilmeisesti käsittänyt sanomani monessa kohdin väärin, yritän vielä selventää tekstiäni eräiltä osin.

Altruismia ja muuta moraalista käyttäytymistä on yleensä pidetty alkuperältään ellei jumalallisena niin ainakin ihmisten keksintönä. On ajateltu, että jotta ihmiset käyttäytyisivät eettisesti ja moraalisesti, heitä on opetettava siihen vaikka se oikeastaan on vastoin heidän "biologisia luontumuksiaan". Tutkiessaan eläinten käyttäytymistä de Waal on havainnut ns. korkeampien eläinten käyttäytymisessä moraalien alkeita: toisten auttamista, ruoan jakamista jne. Tämä käyttäytyminen on kuitenkin horjuvaa ja usein epäjohdonmukaista. Risto Koivula itse esittää esimerkin siitä, kuinka apinat "rousuttelivat suihinsa" yhden lauman pennuista. Tämä ei suinkaan ole ristiriidassa de Waalin havaintojen kanssa, vaan sellaista tapahtuu jatkuvasti rinnan auttamiskäyttäytymisen kanssa.

Kuitenkin hauras ja horjuvakin altruismi on osoitus siitä, että alkeet ja mahdollisuudet moraalien *kehittymiselle* (ei valmiille moraalille, kuten Koivula väittää minun luulevan) ovat ylemmissä eläimissä olemassa. En hetkeäkään kuvittele, että ihmisillä olisi synnynnäisesti tai perinnöllisesti valmiit moraalisaännöt. Ei sellaisia sääntöjä varmasti ole apinoillakaan, jotka myös ovat jo varsin oppivaisia eläimiä. Moraalisäännöt tietysti kehittyvät yhteiskunnassa aivan kuten Koivula esittää, eikä se olisi mahdollista ilman oppimista, joka on ihmisten lajityypillisen käyttäytymisen peruspilari. Se on tärkeä myös monille eläinlajeille, kuten Koivulan mainitsemat Harlowin apinakokeetkin osoittivat. Näin on taatusti moraalinkin osalta, kun "alkukantaisempana" pidetty aggressiivinen käyttäytyminenkin on altis oppimisvaikutuksille.

Geenit eivät yleensäkään ainakaan ns. korkeammilla eläimillä säätele mitään käyttäytymistä sillä tavoin, että oppiminen ei vaikuttaisi siihen lainkaan, siis että se ilmaantuisi valmiina suoritukseksi ilman mitään oppimista.

Jotkut asiat ovat kuitenkin helpommin opittavissa kuin toiset. Tämä koskee kaikkia eläinlajeja, myös ihmisiä ja apinoita. Esimerkiksi eräät pelkoreaktiot opitaan jo ensimmäisellä kerralla. Eläin ei voi oppia asiaa, johon sillä ei ole minkäänlaisia edellytyksiä, kuten de Waalin kalaesimerkit osoittivat.

Koivula yrittää kieltää "ihmisluonnon" olemassaolon, enkä itsekään ole mikään ihmisluontoajatuksen lämmin kannattaja. On kuitenkin epätodennäköistä, että niin monimutkainen järjestelmä kuin ihminen voisi käyttäytymisensä suhteen alkujaan olla täysin rakenteeton ja plastinen. Kysymys on vain siitä, mitä ihmiset helpoiten ja yleisimmin oppivat. Tämä on samaa kuin kysyä, mitkä taipumukset voidaan lukea ihmisluontoon kuuluviksi. de Waal on sitä mieltä, että myös moraaliiin on olemassa tällaisia ihmisille ja eräille eläimille yhteisiä alkeita.

Kirjoittaja on Turun yliopiston psykologian professori emerita.